

בס"ד
שיעורו "ליל שישוי"
בישבה"ק ברכת יצחק
שנה י"א

פרשת שמיני
התעטש אל תוך מאכל חבירו האם חייב לשלם

פי"ג פמ"א "אל-תשקצו את-נפשותיכם"

א. מעשה באדם שקנה מנת אוכל במסעדה, וקודם שהחל לאכול קם לרגע ממקומו והלך, עבר שם אדם אחר והתעטש ומחמת כן השליך כיחו וניעו אצל מנת חבירו, לאחר שחזר הקונה אצל מנתו ע"מ לאכול, הסב חבירו את תשומת לבו, שאי מי טינף את מאכלו, וכמובן מחמת כן נמנע הקונה מלאכול את המאכל, הקונה פנה למזיק וביקש שישלם לו דמי מנתו, ענה המזיק כנגדו הרי אילו לא היו מגלים את אוזנך שירקתי לתוך מנתך, היית אוכל מן המאכל בלא שהיה נפגם מהנאתך כי הוא זה, נמצא א"כ שאני אינני המזיק, אולי אותו אדם שגילה את אזניך על תוכן מאכליך, הוא המזיק. נשאלת השאלה האם צודק המזיק בטענה זו.

ובפשטות זה שגילה את אזנו מדבר הכיחו וניעו שהושלכו לאוכל, ודאי אין לדונו כמזיק, שהרי לא עשה מעשה בידים, אלא שנשאר לדון האם לחייב את היוצק. והנה רש"י בב"ק (דף ג' ב' ד"ה אי בהדי) לגבי הא דאמרו בגמ' שתולדות אדם המזיק, הוא באופן של היזק ע"י כיחו וניעו. תיאר את הנזק באופן שנפל כיחו וניעו לתוך המשקין ונמאסו. הרי לנו שכיחו וניעו חשיב בכלל אדם המזיק, אך אין בזה הכרח לנידון דידן, באשר ניתן לומר שרש"י דיבר במקרה שההמצאות כיחו וניעו במאכל מורגש ונראה, אבל אנו עוסקים באופן שאין הדבר ניכר בעין באופן שטחי, ואילולי גילוי הדבר ע"י אדם אחר, לא היה נפגמת הנאת הקונה כלל.

האם איסור של בל תשקצו אוסר המאכל או שהוא דין הנהגה

ב. ויש לדון בזה מקום אחר, שהנה מובא בכמה מקומות בש"ס שהאוכל אוכלים מאוסים, עובר בבל תשקצו. (יעי' מכות דף ט"ז ב', האי מאן דשתי בקרנא דאומנא, והיינו קרן של מקיזי דם, עובר בבל תשקצו. ובשבת דף צ' ב' לגבי האוכל חגב חי, וברמב"ם מנה גם ליחה סרוחה). ונחלקו הפוסקים, האם איסור זה הוא מדאורייתא, או דלמא שהוא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. (יעי' ברמב"ם פי"ז ממאכלות אסורות הכ"ט, שכתב שהוא מדרבנן, וכו"ה בשהמ"צ ל"ת קע"ט, מאידך השד"ח בפאת השדה מערכת ב' סי' ח' ד"ה וכתב, הביא מהסמ"ג לאוין קמ"ח והיראים קנ"א וסמ"ק אות ע"ט שהוא מדאורייתא, ומה שלא לוקין כתב הט"ז יו"ד סי' קט"ז שהוא לאו שבכללות וע"ע פמ"ג יו"ד סי' י"ג סק"א במשב"ז).

ויש להסתפק האם גדר האיסור הוא שמאכל מאוס נאסר, וכמו שמצינו לגבי מאכלות אסורות, או שגדר האיסור הוא בגברא ובהנהגת האדם והיינו שהנהגה זו אסורה, וכמו שמצינו לגבי משהה נקביו שעובר בבל תשקצו וודאי איסור זה נאמר על הנהגה.

והנפק"מ בזה, מה הדין במאכל מאוס אשר לא ניכר מאיסותו לעין כל, האם מותר ליתן לאדם שאינו בקי בדבר לאכול ממאכל זה, או דילמא שהוא מכשיל את המקבל בבל תשקצו בשוגג. וראיתי שהביאו מספר אמרי יושר (לרבי מאיר אריק) שהביא ספק זה בשם ספר דעת קדושים (סי' ט"ו).

והנה לשון הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פי"ז הכ"ט) אסרו חכמים מאכלות ומשקין שנפש רוב בני אדם קיהה מהן, כגון מאכלות ומשקין שנתערב בהן קיא או צועה וליחה סרוחה עכ"ל. ומדיוק דבריו שכתב שמאכלות אלו מאוסים, על רוב בני אדם, משמע שממילא אסורים על כל העולם, ואף למי שמאכל זה אינו מאוס עליו. עולה א"כ שחל בחפץ איסור משום בל תשקצו. וא"כ נמצא שמאכל מאוס אסור ליתנו לאדם אחר שאינו יודע מכך, כשם שאסור לאדם להאכיל את זולתו במאכלות אסורות.

ומכאן שהמשליך ליחתו לתוך מאכל חבירו, גם אם אין הדבר ניכר לאוכל, מ"מ גרם למאכל להכנס לכלל הגדרת מאכל מאוס אשר אסור באכילה לכולם, וא"כ טוב עשה המעורר שהאיר את לב הבעלים על כך שהשליכו ליחה לתוך מאכלו, באשר הצילו מאכילת מאכלות אסורות, וממילא גם המשליך ליחתו חייב ככל מזיק. (ואין לומר שהוי בכלל היזק שאינו ניכר, שהרי עצם הליחה ניכרת למעיין).

הוכחת הגר"מ פינשטין שמותר להאכיל מאכל מאוס למי שאינו יודע

ג. אמנם הגר"מ פינשטין זצ"ל (אגרות משה יו"ד ח"א סי' ל"א) העלה שכל האיסור דבל תשקצו הוא אך ורק במקום שידוע לאכול מדבר מאיסות המאכל, אבל במקום שלא ידוע לו אין בכך איסור. ומשום כך העלה לדינא שמותר ליתן לאחר שאינו יודע מדבר מאיסות המאכל, לאכול ממאכל זה. וראייתו, מדברי התוס' בכתובות (דף ל' ב' ד"ה לא צריכא) שכתבו שהתוחב תרומה לתוך פיו של חבירו, חייב חבירו בתשלומי תרומה, ואין לומר שכיון שהמאכל נכנס לתוך פיו בע"כ, ממילא נמאס ואין לו ערך ממוני, שהרי מבואר בחולין (דף ע"א א') שמאכל שמצוי בפה חבירו היה ראוי לקבל טומאה, (אלא שבאמת איננו מקבל טומאה, מסיבות אחרות) והטעם לכך, שהגם שהרואה מאכל זה המצוי בפה חבירו ודאי איננו ראוי, אך מ"מ ראוי למי שלא ראה דבר זה. ומכאן הוציאו תוס' שגם יש לו ערך ממוני, שהרי יכול למכור המאכל לאדם שלא יודע מכך שהמאכל היה נתון בפה חבירו, ולכן חייב בתשלומין.

אומר הגר"מ שמוכח מכאן שמותר ליתן המאכל למי שאינו יודע מהמעשה אשר נעשה במאכל, דאין לומר שימכרוהו לגוי, שאינו מצווה בבל תשקצו, שהרי תוס' עסק במאכל של תרומה, שלא ניתן למכרו לנכרי, ובהכרח ימכרוהו רק לישראל. (ראיה זו הובא גם בספר אהל אברהם עמ"ס כתובות עמ' שכ"ח בשם רבי אפרים זלמן מרגליות).

נמצאנו למדים מדברי הגר"מ פינשטין, שאיסור בל תשקצו הוא בגברא ולא חל בחפצא של המאכל, וא"כ יתכן שיהיה המאכל אסור לאחד משום בל תשקצו ויהיה מותר לחבירו. ודין נוסף עולה מכך שהמשליך כיחו וניעו לתוך מאכל חבירו, הגם שלבעלים עצמו אסור לו לאכול (אחר שנודע לו) מ"מ יכול למכור אותו לאדם אחר שאינו יודע מכך, וממילא יש לפטור את המזיק מתשלומין.

ואולי יש לתלות הדבר במה שנחלקו הפוסקים, באדם האוכל מאכל שעל רוב העולם הוא מאוס, אך עליו אינו מאוס, שהפ"ח (הובא בפמ"ג יו"ד סי' פ"ד במשב"ז סק"ב) סובר שכיון שעליו אינו מאוס, אין איסור דבל תשקצו, (ועי' מש"כ הפמ"ג יו"ד סי' י"ג סק"א בשם הפר"ח) ואילו בשפ"ד (סק"ג) הביא מהכנה"ג שחולק וסובר שהולכים בתר רובא דעלמא. (וכן משמע מפשטות לשון הרמב"ם שכתב שמאכל שרוב העולם הוא מאוס אסור לאכול ובפשטות כוונתו שאסור אפילו למיעוט).